

ΚΕΙΜΕΝΟ

Με δεδομένη την οικολογική κρίση, την ακραία ανισότητα της κατανομής των πόρων μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών, την αδυναμία να συνεχίσει το σύστημα τη σημερινή του πορεία, το απαιτούμενο είναι μια νέα δυναμική πραγματικότητα που η σημασία της δεν μπορεί να συγκριθεί με τίποτε άλλο στο παρελθόν. Αναφέρομαι σε μια πραγματικότητα που θα έβαζε στο κέντρο της ζωής του ανθρώπου σημασίες άλλες από την αύξηση της παραγωγής και της **κατανάλωσης** και στόχους ζωής διαφορετικούς, για τους οποίους οι άνθρωποι θα μπορούσαν να πουν πως αξίζουν τον κόπο.

Αυτό θα απαιτούσε, φυσικά, μια **αναδιοργάνωση** των κοινωνικών θεσμών, των εργασιακών, των οικονομικών, των πολιτικών και πολιτιστικών σχέσεων. Ένας τέτοιος προσανατολισμός, όμως, απέχει ανυπολόγιστα από τα όσα σκέπτονται και, ίσως, από τα όσα ποθούν οι άνθρωποι σήμερα. Αυτή είναι η μεγάλη δυσκολία που πρέπει να αντιμετωπίσουμε.

Θα έπρεπε, σκέπτομαι, να θέλουμε μια κοινωνία στην οποία οι οικονομικές αξίες θα έχουν παύσει να κατέχουν **κεντρική** θέση, όπου η οικονομία θα έχει ξαναμπει στη θέση της, δηλαδή θα έχει γίνει ένα απλό μέσο του ανθρώπινου βίου και όχι ύστατος σκοπός, στην οποία, επομένως, θα έχουμε παραιτηθεί από την τρελή κούρσα προς μια συνεχώς αυξανόμενη κατανάλωση. Αυτό δεν είναι απλώς αναγκαίο, για να αποφύγουμε την τελεσίδικη καταστροφή του γήινου περιβάλλοντος. Είναι αναγκαίο κυρίως, για να βγούμε από την ψυχική και ηθική εξαθλίωση των σύγχρονων ανθρώπων.

Θα έπρεπε, ακόμα, από εδώ και εμπρός οι άνθρωποι (μιλάω για τις πλούσιες χώρες) να **δεχτούν** ένα αξιοπρεπές αλλά λιτό βιοτικό επίπεδο και να παραιτηθούν από την ιδέα ότι ο κεντρικός στόχος της ζωής τους είναι να αυξάνεται η κατανάλωσή τους κατά 2 με 3% το χρόνο. Για να το δεχτούν αυτό, θα έπρεπε κάτι άλλο να δίνει νόημα στη ζωή τους. Αυτό το άλλο είναι η ανάπτυξη των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων.

Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων θα απαιτούσε μιαν άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου· μιαν αληθινή δημοκρατία που θα συνεπαγόταν τη **συμμετοχή** όλων στη λήψη των αποφάσεων· μιαν άλλη οργάνωση παιδείας, ώστε να διαπλάθονται πολίτες ικανοί «να άρχουν και να άρχονται βάσει των νόμων» σύμφωνα με τη θαυμάσια έκφραση του Αριστοτέλη.

Εννοείται ότι όλα αυτά θέτουν τεράστια προβλήματα. Προβλήματα μεγάλης δυσκολίας που όμως, κατά τη γνώμη μου, μπορούν να λυθούν, με την προϋπόθεση ότι η πλειονότητα των ανθρώπων και των ικανοτήτων τους θα κινητοποιηθεί για τη δημιουργία λύσεων, αντί να προβληματίζεται για το πότε θα μπορέσει να αποκτήσει τρισδιάστατη τηλεόραση. Αυτά είναι τα καθήκοντα που έχουμε μπροστά μας και η τραγωδία της εποχής μας είναι ότι η ανθρωπότητα δεν νοιάζεται γι' αυτά. Πόσον καιρό ακόμα η ανθρωπότητα θα κατατρύχεται από τις ματαιότητες και τις ψευδαισθήσεις που ονομάζουμε εμπορεύματα; Μια καταστροφή οποιουδήποτε είδους - οικολογική για παράδειγμα - θα προκαλέσει άραγε μια βίαιη αφύπνιση ή μήπως την εμφάνιση αυταρχικών ή ολοκληρωτικών καθεστώτων; Κανείς δεν μπορεί να απαντήσει σε τέτοιου είδους ερωτήματα.

Εκείνο, πάντως, που μπορούμε να πούμε, είναι ότι όλοι όσοι έχουν συνείδηση του σοβαρού χαρακτήρα των ζητημάτων πρέπει να προσπαθήσουν να μιλήσουν, να ασκήσουν κριτική σ' αυτή την ξέφρενη πορεία προς την άβυσσο, να ξυπνήσουν τη συνείδηση των συμπολιτών τους.

(Κορνήλιος Καστοριάδης, «Η Άνοδος της Ασημαντότητας», Διασκευή)

ΘΕΜΑΤΑ

A. Να γράψετε στο τετράδιό σας μια περιληψη του κειμένου που σας δόθηκε (100-120 λέξεις).

Μονάδες 25

B1. Να αναπτύξετε με 80-100 λέξεις το νόημα της παρακάτω άποψης του συγγραφέα: «Η ανάπτυξη, βέβαια, των ανθρώπων αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων θα απαιτούσε μιαν άλλη οργάνωση της εργασίας, η οποία θα έπρεπε να παύσει να είναι αγγαρεία και να γίνει πεδίο προβολής των ικανοτήτων του ανθρώπου».

Μονάδες 10

B2. Να γράψετε ένα αντώνυμο για καθεμιά από τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: κατανάλωσης, αναδιοργάνωση, κεντρική, δεχτούν, συμμετοχή.

Μονάδες 5

B3. Ποιους τρόπους και ποια μέσα πειθούς χρησιμοποιεί ο συγγραφέας στην τέταρτη και πέμπτη παράγραφο του κειμένου; Να δώσετε ένα παράδειγμα για κάθε περίπτωση.

Μονάδες 5

B4. Τι επιδιώκει ο συγγραφέας με τη χρήση των ερωτήσεων στην προτελευταία παράγραφο του κειμένου;

Μονάδες 5

Γ. Ως μέλος του δεκαπενταμελούς συμβουλίου του Λυκείου σου εκπροσωπείς τους συμμαθητές σου σε μια εκδήλωση της περιοχής σου που έχει ως θέμα το φυσικό περιβάλλον και την ποιότητα ζωής. Να διαμορφώσεις μια εισήγηση με την οποία θα παρουσιάσεις τις επιπτώσεις της υπερκατανάλωσης στον άνθρωπο και το φυσικό περιβάλλον προτείνοντας και τρόπους αντιμετώπισής τους. (500-600 λέξεις).

Μονάδες 50

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A. Ο Κ. Καστοριάδης διερευνά την πολιτισμική κρίση και αναζητά διεξόδους από αυτήν. Η προκλητική ανισότητα των λαών και το οικολογικό αδιέξοδο επιβάλλουν τη διεκδίκηση διαφορετικών αξιών από της αγοράς, στους θεσμούς, την εργασία, την οικονομία, τον πολιτισμό. Η κυριότερη δυσκολία είναι ότι αυτή η διεκδίκηση προσκρούει στις ανθρώπινες αντιλήψεις. Όμως θα έπρεπε η κοινωνία να απαλλαγεί από τη δεσποτεία της οικονομίας* απελευθέρωση αναγκαία όχι μόνο την ανάκτηση της οικολογικής ισορροπίας αλλά και για την αντιμετώπιση της ηθικής κρίσης. Πρώτο μέτρο προτείνεται η εγκράτεια που βασίζεται στην ανθρώπινη ολοκλήρωση, η οποία επιτυγχάνεται με την ανάκτηση της δημιουργικότητας στην εργασία, τη συμμετοχική δημοκρατία, την παιδεία. Οι αβεβαιότητες για το μέλλον και τα προβλήματα μιας ρήξης με το παρελθόν απαιτούν την αγωνιστικότητα όλων αφυπνισμένη από τους διανοούμενους.

B.1. Μία από τις κυρίαρχες αιτίες της ανθρώπινης αλλοτρίωσης και υποταγής είναι η καταπιεστική εργασία. Αντιστοίχως πηγή απελευθέρωσης είναι η ανάκτηση της δημιουργικότητας στην εργασία. Ο άνθρωπος έχει βαθύτατη ανάγκη αλλά και ικανότητα να μετατρέπει τις γνώσεις, τις ιδέες και την έμπνευσή του σε έργο και να το προσφέρει στην ομάδα. Όταν ικανοποιεί αυτή του την ανάγκη παραμένει βαθύτατα ανθρώπινος και ολοκληρώνεται. Λειτουργεί το μυαλό του, εκφράζονται τα συναισθήματά του ισορροπεί ψυχικά αισθάνεται ευτυχία και πληρότητα. Αισθάνεται ότι συμμετέχει στις συλλογικές διαδικασίες εφόσον προσφέρει το δικό του έργο στην κοινή πρόοδο και εξέλιξη. Προστατεύεται έτσι από την αλλοίωση, την ευτέλεια και την τυφλή υποταγή στα πρότυπα της αγοράς.

B.2. κατανάλωση: λιτότητα, εγκράτεια, ολιγάρκεια, αυτοσυγκράτηση
αναδιοργάνωση: αποσύνθεση, διάλυση, αποδιάρθρωση.....
κεντρική: περιφερειακή, περιθωριακή, δευτερεύουσα.....
δεχτούν: απορρίψουν, απαρνηθούν, αποτινάξουν....
συμμετοχή: αποχή, απόσταση, αποστασιοποίηση, αδιαφορία....

B.3. Η 4^η παράγραφος του κειμένου χρησιμοποιεί την επίκληση στη λογική. Ειδικότερα χρησιμοποιεί επιχειρήματα, π.χ « η ανάπτυξη του ανθρώπου αντί για την ανάπτυξη των σκουπιδοπροϊόντων είναι αυτό που δίνει νόημα στη ζωή του ανθρώπου...» και τεκμήρια, π.χ «η αύξηση της κατανάλωσης κατά 2 με 3% το χρόνο».

Η 5^η παράγραφος χρησιμοποιεί επίσης την επίκληση στη λογική με κυριότερο μέσο το επιχειρήμα ότι « η διαφορετική οργάνωση της εργασίας, η αληθινή δημοκρατία, η άλλη οργάνωση της παιδείας συνεπάγεται την ανάπτυξη του ανθρώπου». Η παράγραφος περιέχει και επίκληση στην αυθεντία με τη χρήση του αποσπάσματος από τον Αριστοτέλη.

Και στις δύο παραγράφους μπορεί να εντοπιστεί μία μικρή συναισθηματική χροιά με την επιλογή της απαξιωτικής λέξης «σκουπιδοπροϊόντα»

B.4. Οι ερωτήσεις της 6^{ης} παραγράφου είναι ρητορικές και σκοπό έχουν να ερεθίσουν τη σκέψη του αναγνώστη, να προκαλέσουν συναισθηματικές αντιδράσεις και συμμετοχή. Ουσιαστικά ο Καστοριάδης εφαρμόζει ό,τι προτείνει στον επίλογο του κειμένου του* προσπαθεί να αφυπνίσει τη συνείδηση του

πολίτη. Διακρίνεται επίσης η αγωνία του συγγραφέα, ο γνήσιος φόβος του για το αβέβαιο μέλλον της ανθρωπότητας και πρόκειται για ένα φόβο που προσπαθεί να μεταδώσει με τις ερωτήσεις του στον αναγνώστη.

Γ.

ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Οι βλαπτικές διαστάσεις του καταναλωτισμού, ως παγιωμένης συμπεριφοράς, ξεπερνούν κατά πολύ τον ίδιο τον άνθρωπο και εκτείνονται στον πολιτισμό του.

1. Καταρχήν ο χρήστης- καταναλωτής αυτοενεχυριάζεται • εργάζεται υπερβολικά πολύ για να αγοράσει αγαθά που δεν προλαβαίνει να απολαύσει ή και να χρησιμοποιήσει.
2. Καθώς η απόκτηση όλο και περισσότερων όλο και τελειότερων προϊόντων αναδεικνύεται σε κύριο σκοπό της ύπαρξης ο άνθρωπος ξεχνά ή παραμελεί άλλες ανάγκες του: να βελτιώσει τον εαυτό του
  - να δημιουργήσει σχέσεις με τους άλλους
  - να ερωτευτεί
  - να γνωρίσει και να καθοδηγήσει τα παιδιά του
  - να ταξιδέψει
  - να ξεκουραστεί
3. Αναπόφευκτα τότε τα αγαθά αναπληρώνουν ανθρώπινες ιδιότητες και ανάγκες • όλοι κρίνουν και κρίνονται για το τι φορούν, τι αυτοκίνητο οδηγούν, πόσα χρήματα δαπανούν για τα παιδιά τους. Η αξία του καθένα προκύπτει από τα αντικείμενα που χρησιμοποιεί και όχι από την ηθική του ποιότητα.
4. Τα αγαθά, πανομοιότυπα ή με ασήμαντες διαφορές, εξομοιώνουν τους χρήστες- καταναλωτές, καταργούν την ιδιαιτερότητά και τη διαφορά. Ο δήθεν ελεύθερος άνθρωπος του βιομηχανικού πολιτισμού παγιδύεται σε μοντέλα ζωής και συμπεριφοράς, εξομοιώνεται. Καταργείται η αισθητική και το γούστο ως προϊόν πολιτιστικής διαφοράς και επικρατεί η ενιαία βιομηχανική αισθητική. Ατροφεί το ενδιαφέρον για τα κοινά προβλήματα, γιγαντώνει ο ατομισμός και αναιρείται η συλλογικότητα
5. Συχνά κυριαρχεί η βία, ατομική ή συλλογική, ως αποτέλεσμα των ανικανοποίητων επιθυμιών που διεγείρονται από τους μαζικούς μηχανισμούς
6. Η υπερβολική παραγωγή άχρηστων πραγμάτων συσσωρεύει τόνους πολυτελών σκουπιδιών και κατασπαταλά τους φυσικούς πόρους. Αλλοιώνεται η οικολογική αλυσίδα, η πανίδα και η χλωρίδα, εξαλείφονται μορφές ζωής.
7. Ο άνθρωπος απομακρύνεται από τη φύση. Αν και η φύση αποτελεί βασικό και καθοριστικό παράγοντα για τη βιολογική, ψυχική και πνευματική ζωή, ο άνθρωπος την καταστρέφει συστηματικά. Δείχνει να αγνοεί ότι το έδαφος, το φως, οι κλιματολογικές συνθήκες διαμορφώνουν τη βιολογική του υπόσταση και επιδρούν άμεσα στην υγεία του. Η απομάκρυνση του, επίσης, από τη φύση τον οδηγεί σε ψυχικές διαταραχές. Γιατί κοντά στη φύση βρίσκει την ψυχική γαλήνη και ξεκούραση, απ' αυτήν αντλεί νέες δυνάμεις για να συνεχίσει τον αγώνα του
8. Επίδραση στην τέχνη η οποία είχε πάντοτε στενή σχέση με το φυσικό περιβάλλον. Σήμερα τα θέματα της είναι εικόνες απόγνωσης και καταστροφής. Καταστρέφονται τα μνημεία και η πολιτισμική κληρονομιά. Απρόσωπες οι σύγχρονες μεγαλουπόλεις κατοικούνται από εκατομμύρια αλλοτριωμένων υπάρξεων
9. Το χειρότερο είναι ότι η καταστροφή επιδρά και σ' αυτήν ακόμη την οικονομική ανάπτυξη που υπήρξε ο θεμελιώδης παράγοντας του οικολογικού προβλήματος. Κανένα κέρδος δεν μπορεί να αποκομισθεί σε χώρες ερημωμένες στα νερά τους, ορφανεμένες από τον αέρα τους τον ίδιο.
10. Η επίθεση του ανθρώπου κατά της φύσης δεν άφησε, επομένως, αλώβητο τον ίδιο. Στον αγώνα του ν' αποδεσμευτεί από τις φυσικές νομοτέλειες κατασκεύασε ένα τεχνητό περιβάλλον με το οποίο θέλησε να υποκαταστήσει το φυσικό. Ανέστειλε ή και κατέστειλε πολλές από τις ίδιες του τις λειτουργίες ξέχασε τη λειτουργία των αισθήσεων, περιόρισε το περιεχόμενο της ηδονής, της απόλαυσης. Συμβιβάστηκε με την τυποποίηση του τεχνητού περιβάλλοντος, αποδέχτηκε την απουσία φυσικών συστατικών από τη ζωή του, έμαθε να ικανοποιείται τεχνητά. Εξόρισε φαντασία, συναίσθημα ευαισθησίες. Σταμάτησε να καλλιεργεί τη λογική και την κρίση του. Απώλεσε σε μεγάλο βαθμό τη δημιουργική του ικανότητα

11. Τελικά επικρατεί ένα μοντέλο ανάπτυξης, όπου η ζωή, η φύση και η εργασία υπάγονται στην αγορά. Θριαμβεύει η παγκοσμιότητα του πλούτου και της κατανάλωσης, καταργούνται οι πολιτισμικές ιδιαιτερότητες

ΟΙ ΛΥΣΕΙΣ

1. Η τεχνολογία ως επινόηση και ως εφαρμογή συνδέεται στενά με συγκεκριμένες κοινωνικές δομές. Επομένως η εναλλακτική χρήση της τεχνολογίας μπορεί να επιτευχθεί εάν αλλάξουν οι κοινωνικές δομές, κατακτηθεί η ισότητα και η συμμετοχή όλων των ανθρώπων στη λήψη των κρίσιμων αποφάσεων.

Τέτοια αλλαγή προϋποθέτει την αναθεώρηση των προτύπων μας, καθώς και τη θέσπιση νέων προτεραιοτήτων· ν' αλλάξει, δηλαδή, η ιδεολογία μας. Οφείλει να υπερισχύσει η ανθρώπινη ιδεολογία, ο σεβασμός προς το πανανθρώπινο συμφέρον. Επείγει να συνειδητοποιήσει η ανθρωπότητα πως τα μεγαλύτερα προβλήματα της συνδέονται με αυτή καθεαυτή την οικολογική καταστροφή.

Σημαντικά συμβάλλουν οι εκστρατείες ευαισθητοποίησης, η περιβαλλοντολογική αγωγή

Η αρμονία του φυσικού χώρου με τον πολιτισμικό προϋποθέτει τον περιορισμό του καταναλωτισμού, την ορθή χρήση της τεχνολογίας. Το πρόβλημα του περιβάλλοντος είναι τελικά πρόβλημα ανθρωπισμού. Επόμενο είναι ότι η επικράτηση ενός γνήσιου ανθρωπισμού, απαλλαγμένου από την τεχνοκρατική υστερία σημαίνει και τη συμφιλίωση με τη φύση

2. Η προσπάθεια του ανθρώπου ενισχύεται μέσα από ανθρωπιστική παιδεία
3. Η ανθρωπιστική χρήση της τεχνικής επιλύει την παλιά προκατάληψη για την αντίθεση πνεύματος και ύλης, συμφιλιώνει τις δύο αυτές πτυχές της ανθρώπινης ύπαρξης· αξιοποιούνται τα θετικά της τεχνολογίας και παράλληλα αίρονται τα αρνητικά της, ελέγχεται ο καταναλωτισμός η μανία για το κέρδος, και ανατρέπεται η παντοδυναμία της μηχανής.
4. Η συνετή χρήση της τεχνολογίας και κάθε ανθρώπινου επιτεύγματος σημαίνει πριν απ' όλα το σεβασμό στη φύση.
5. Η θέσπιση νέων ηθικών και νομικών κανόνων με γνώμονα το πανανθρώπινο συμφέρον, προστατεύει από αλαζονικές επιλογές, από τον αμοραλισμό
6. Όλα αυτά όμως επιτάσσουν να αναλάβει τις ευθύνες του ο ίδιος ο άνθρωπος: δεν πρέπει να εφησυχάζει εναποθέτοντας τις ελπίδες του στην «καλή θέληση» λίγων ηγετών. Η ευτυχία ή η τελική καταστροφή εξαρτάται από τις πράξεις του και τον ΑΓΩΝΑ του. Και ειδικά σήμερα, που πολλά από τα προβλήματα έχουν φτάσει σε οριακό σημείο, δε δικαιολογείται η αβελτηρία και ο εφησυχασμός. Η αναβλητικότητα και η αδιαφορία φέρνουν πιο κοντά την ημέρα της καταστροφής.

Το πρόβλημα του καταναλωτισμού είναι το πρόβλημα του ανθρώπου, της εποχής, της πορείας μας προς το μέλλον. Λύνεται μόνο μέσα από μια συνολική αναδιάταξη του τρόπου σκέψης, οργάνωσης, δράσης, ζωής. Το γκρέμισμα του παλιού κόσμου και η οικοδόμηση ενός νέου ανθρωπινότερου βασίζεται στην τεχνολογία αλλά ανανεώνει τις χρήσεις της και τις επιλογές μας.

Στην αρχή του αιώνα ο αγώνας για την ελευθερία είναι τελικά αγώνας εναντίον της κατανάλωσης όπως προβάλλεται και επικρατεί σήμερα. Η ανάκτηση της ανθρωπιάς και η ολοκλήρωση της προσωπικότητας κατακτώνται μέσα από την άρνηση των αξιών χρήσης. Η ευτυχία του ανθρώπου είναι η άρνηση του κέρδους και της απόκτησης νέων πραγμάτων.